

Tóth Kálmán

A politikai közösség a reformkor politikai gondolkodásában

A magyar reformkor meghatározó politikai eszmeáramlata a klasszikus liberalizmus Schlett István által mozgalmi liberalizmusnak nevezett változata volt. Valamennyi jelentős képviselője a rendi társadalomból a polgári viszonyok felé történő gazdasági és társadalmi átmenet híve volt, és a polgárosulás politikai feltételének a nemzeti keretek között megvalósítandó állampolgári jogegyenlőséget tekintette.

A konkrét gyakorlati megvalósításról alkotott elképzelések között azonban lényeges különbségek figyelhetők meg. A politikai közösség különböző szinteken realizálódott. Széchenyi a politikai irányító szerepet a reformok megvalósításában lényegében saját társadalmi rétege, az arisztokrácia számára akarta fenntartani. Kossuth vezető politikai erőnek a köznemességet tekintette, mely réteg önként lemondva feudális előjogairól, a városi polgárságot és a paraszti tömegeket is bevonja az "alkotmány sáncai mögé". Eötvös centralista koncepciója a felelős kormány eszméjéből kiindulva a politikai döntéseket a választott képviselők belátására bízta volna, és korlátozta volna a politikai részvétel alsóbb szintjeit, eltörölve a vármegyék autonómiáját. Különbségek figyelhetők meg továbbá az aktív politikai részvételhez szükséges cenzus mértékének meghatározásában is. A politikai közösség közjogi vonatkozásai 1848 nyarától váltak éles politikai viták tárgyává, de az Ausztriához való viszony terén már a reformkorban tetten érhetők különbségek a pusztán perszonalunió, valamint az szorosabb államközi kapcsolat, vagyis reálunió hívei között. A birodalmi vagy nemzetállami keretek között megvalósuló polgárosodás kérdésköre pedig a soknemzetiségű Magyar Királyság esetében felvetette a politikai közösség nemzetként való értelmezésének igényét, mely különösen a magyar nyelv hivatalossá tételére irányuló törekvések miatt ellenhatásként kiváltotta a nem magyar nyelvű nemzeti kisebbségek önálló politikai közösségként való megjelenését.

A reformkor konzervatív politikai gondolkodói, élükön gróf Dessewffy Auréllal önmagukat a "fontolva haladás" híveiként meghatározva az évezredek feudális keretek radikális megváltoztatása ellen foglaltak állást, és a politikai közösség érdekeit a nagybirtokos arisztokrácia érdekeivel azonosították. Jó bécsi kapcsolataik és főrendiházi befolyásuk 1848-ig lehetővé tette a konzervatív nagybirtokos elit számára, hogy sikeresen lassítsák a polgári átalakulás elkerülhetetlennek bizonyuló folyamatát.

A szocialista paradigma csak csíráiban jelentkezett a magyar reformkorban, különösen Táncsics Mihály műveiben, aki a feudális viszonyok radikális felszámolását, a földesurak kárpótlása nélküli jobbágyfelszabadítást, és valamennyi nagykorú férfira kiterjedő általános választójogot követelt. Petőfi törekvései is ebbe az irányba mutattak, radikális király- és nemesség-ellenessége, valamint a nemzeti kereteket meghaladó világhorradalmi víziója azonban nem képviselt reális politikai alternatívát.

Napjainkban, a megvalósult demokratikus állampolgári jogegyenlőségen alapuló politikai közösség korában elgondolkodtató lehet felidézni a magyar nemzetállami keretek kialakulásának szempontjából kitüntetett jelentőségű reformkor kiemelkedő gondolkodói által felhozott érveket a politikai közösség nemzeti keretek között történő értelmezése, illetve az aktív politikai részvétel korlátozása mellett, ugyanis a politikai részvétel kérdését egyértelműen összekapcsolták a közösség iránti egzisztenciális elköteleződés és a felelős döntéshozatal képességével, melyek nélkül a demokrácia könnyen szembekerülhet a közjával.